

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละมรดก¹

อรวิ ไหมพรม²

จากการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละมรดก ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความเป็นมาของการสละมรดก แนวคิดการตกทอดแห่งมรดก หลักเสรีภาพในทางทรัพย์สิน หลักเสรีภาพของผู้รับมรดก หลักความแน่นอนของกฎหมาย หลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา และหลักสุจริต ที่เกี่ยวข้องกับการสละมรดก ซึ่งทายาทผู้มีสิทธิรับมรดกตามกฎหมายหรือตามพินัยกรรมนั้นอาจสูญเสียสิทธิในการรับมรดกได้ตามที่มาตรา 1599 วรรค 2 วางหลักไว้ว่า “ทายาทอาจเสียไปซึ่งสิทธิในมรดกได้แต่โดยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น” ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะการเสียสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ประการ ได้แก่ การถูกจำกัดมิให้รับมรดก การถูกตัดมิให้รับมรดก การสละมรดก และการเสียสิทธิการรับมรดกโดยผลของอายุความ อย่างไรก็ตามกรณีทายาทโดยธรรมตาย หรือถูกจำกัดมิให้รับมรดก หรือสละมรดก กฎหมายกำหนดให้ทายาทของผู้สูญเสียสิทธิในการรับมรดกนั้นอาจสามารถรับมรดกแทนที่หรือสืบมรดกจากผู้ที่สูญเสียสิทธิในการรับมรดกได้

กรณีของการสละมรดก เป็นกรณีหนึ่งที่ทำให้ทายาทเสียไปซึ่งสิทธิในการรับมรดกแต่เป็นการเสียไปโดยการแสดงเจตนาของทายาทเอง ในการสละมรดกซึ่งจะกระทำได้เมื่อเจ้ามรดกถึงแก่ความตายแล้ว จึงเป็นการสละมรดกเมื่อมรดกตกทอดไปยังทายาทผู้นั้น ไม่ว่าจะสละมรดกในฐานะทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรม และการสละมรดกนั้นต้องเป็นการสละมรดกส่วนของตนทั้งหมดคืนเข้ากองมรดกของผู้ตาย โดยไม่มีเจตนาให้มรดกส่วนนั้นตกแก่ทายาทคนหนึ่งคนใดโดยเฉพาะ และการสละมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1615 วรรคหนึ่ง กำหนดว่า การที่ทายาทสละมรดกนั้น มีผลย้อนหลังไปถึงเวลาที่เจ้ามรดกตาย โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1612 กำหนดว่า การสละมรดกนั้นต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1613 กำหนดว่า การสละมรดกนั้น จะทำเพียงบางส่วนหรือทำโดยมีเงื่อนไข หรือเงื่อนไขเวลาไม่ได้ และการสละมรดกนั้นจะถอนเสียไม่ได้³ แม้การสละมรดกจะมีบทบัญญัติต่าง ๆ ในการกำหนดวิธีการสละมรดก ข้อจำกัดในการสละมรดก และการเพิกถอนการสละมรดก

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละมรดก โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์ และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์สุเมธ งานประดับ และ อาจารย์ ดร. พิรพงศ์ จงไพศาลสกุล

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (ส่วนภูมิภาค) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ พรชัย สุนทรพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2560), หน้า 245-246.

ให้เป็นไปตามรูปแบบที่กฎหมายกำหนดเพื่อให้การสละมรดกเกิดความเป็นธรรมแก่ทายาทอื่นที่มีสิทธิรับมรดกและการได้รับชำระหนี้ของเจ้าหนี้ในกองมรดก แต่เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บทบัญญัติเกี่ยวกับการสละมรดก พบว่าบทบัญญัติกฎหมายมิได้กำหนดไว้ครอบคลุมถึงกำหนดระยะเวลาในการสละมรดก และบทบัญญัติแห่งกฎหมายเรื่องการเพิกถอนการสละมรดก หากปรากฏว่าผู้สละมรดกได้สละมรดกโดยถูกกลฉ้อฉล ถูกข่มขู่ หรือการสำคัญผิด และรูปแบบในการสละมรดก เหมาะสมแล้วหรือไม่ อย่างไรก็ตาม เมื่อได้ทำการศึกษาปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่ายังมีปัญหาอยู่หลายประการ สามารถสรุปได้ดังนี้

ประการแรกคือ ปัญหาไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการสละมรดก

จากบทบัญญัติของมาตรา 1612 ที่กำหนดให้การสละมรดกนั้น ต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ⁴

การสละมรดก คือ การที่ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรมแสดงเจตนารับสิทธิในการรับมรดกของตนเอง โดยจะต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนด ทั้งเมื่อได้สละมรดกไปแล้ว ผู้สละจะถอนการสละมรดกของตนไม่ได้กฎหมายจึงได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการสละมรดกซึ่งเป็นการแสดงออกซึ่งความประสงค์ของฝั่งผู้มีสิทธิรับมรดกเอาไว้ โดยการสละมรดกสามารถกระทำได้ด้วย การแสดงเจตนาชัดแจ้งโดยทำเป็นหนังสือมอบให้แก่เจ้าหน้าที่ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ ซึ่งต้องทำตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น เนื่องจากการกระทำที่กระทบถึงสิทธิของทายาทคนอื่น ๆ ด้วย กฎหมายจึงต้องกำหนดแบบที่ต้องทำไว้อย่างชัดเจน⁵

กรณีการสละมรดก ยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายกำหนดระยะเวลาในการสละมรดกไว้ โดยหากเมื่อรับมรดกไปแล้วผู้รับมรดกมีการใช้สอยทรัพย์สินมรดกหรือมีการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินมรดกแล้ว หรือมีการโอนทรัพย์สินแล้วกลับมาเปลี่ยนใจสละมรดกในภายหลังโดยระยะเวลาผ่านไปพอสมควรแล้วอาจถือว่าเป็นการกระทำที่กระทบสิทธิของทายาทอื่นเกินสมควรหรือไม่ ตัวอย่าง คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3105/2557 แม้จำเลยรู้เรื่องการโอนที่ดินมรดกที่พิพาทของ ส. มาตั้งแต่ต้นแต่เพิกเฉยไม่ได้โต้แย้งคัดค้านหรือไม่ได้ฟ้องเพิกถอนการโอนโดยปล่อยระยะเวลาล่วงเลยมานานกว่า 10 ปีจะถือว่าเป็นจำเลยสละสิทธิในทรัพย์สินมรดกแล้วไม่ได้ เพราะการสละมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1612 ผู้สละมรดกจะต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่หรือผู้สละมรดกได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกับทายาทอื่น ในกรณีนี้เป็นการวินิจฉัยที่แสดงให้เห็นว่าการสละมรดกจะกระทำได้ 2 วิธี ตามมาตรา 1612 เท่านั้น แม้ระยะเวลาล่วงเลยมานานเท่าใดแต่ราบใดที่ยังไม่มีการแสดงเจตนาสละมรดกโดยชัดแจ้งตามมาตรา 1612 จึงไม่ถือเป็นการสละมรดก โดยจากคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวเห็นว่า การที่จำเลยรู้แล้วเพิกเฉยและปล่อยระยะเวลาล่วงเลยมานานกว่า 10 ปี ถือว่าเป็นการกระทำที่กระทบสิทธิของทายาทอื่นเกินสมควร

⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1612.

⁵ เปรียบ หุตางกูร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 113.

เกิดความไม่แน่นอนและอาจนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างทายาทด้วยกันโดยอาจสร้างความไม่แน่นอนในการจัดการมรดก ทำให้การจัดการทรัพย์สินหรือการปิดคิมรดกอาจใช้เวลานานเกินความจำเป็น

การที่บทบัญญัติมาตรา 1612 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ไม่มีการกำหนดระยะเวลาการสละมรดกของผู้รับมรดกไว้ ผู้ศึกษาเห็นว่าน่าจะขัดต่อหลักความแน่นอนของกฎหมาย⁶ ที่ต้องบัญญัติกฎหมายให้มีความชัดเจนเพียงพอที่ประชาชนจะสามารถทราบถึงสิทธิหน้าที่ของตนในสภาพการณ์ของกฎหมายว่าควรจะทำอย่างไรไม่ให้ละเมิดกฎหมาย หรือกระทบสิทธิของบุคคลอื่น

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษากฎหมายต่างประเทศ คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศฝรั่งเศส โดยได้มีการบัญญัติเรื่องกำหนดระยะเวลาในการสละมรดกไว้ในมาตรา 780⁷ พบว่า สิทธิในการสละมรดกต้องกระทำภายใน 10 ปี นับแต่วันเปิดการสืบมรดก โดยทายาทที่ไม่ได้สละสิทธิในทรัพย์สินมรดกภายในกำหนดเวลาดังกล่าวถือว่าไม่มีเจตนาสละมรดก และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศเยอรมันได้มีการบัญญัติเรื่องกำหนดระยะเวลาในการสละมรดกไว้ในมาตรา 1944⁸ พบว่า ทายาทจะต้องแสดงเจตนาสละมรดกภายใน 6 สัปดาห์ นับตั้งแต่วันที่ทราบว่าได้รับมรดก หรือวันที่ทราบว่ามียสิทธิตามมรดก หากทายาทอาศัยอยู่ต่างประเทศ หรือหากทรัพย์สินมรดกอยู่ในต่างประเทศ ระยะเวลาในการสละมรดกจะขยายเป็น 6 เดือน

ประการที่สอง ปัญหาไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายเรื่องการเพิกถอนการสละมรดก หากปรากฏว่าผู้สละมรดกได้สละมรดกโดยถูกกลฉ้อฉล ถูกข่มขู่ หรือการสำคัญผิด

บทบัญญัติกฎหมายที่เกี่ยวข้องคือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1613⁹ โดยกำหนดว่าการสละมรดกนั้น จะทำแต่เพียงบางส่วน หรือทำโดยมีเงื่อนไข หรือเงื่อนไขไม่ได้ และ การสละมรดกนั้นจะถอนเสียมิได้ เมื่อมีการแสดงเจตนาสละมรดกแล้ว ทายาทนั้นจะถอนเสียมิได้ เพราะหากยอมให้ถอนได้ จะก่อความยุ่งยากและความไม่แน่นอนในการแบ่งทรัพย์สินมรดกแก่ทายาทอื่น เนื่องจากในบางกรณีอาจมีการแบ่งมรดกหรือสืบมรดกกันไปเรียบร้อยแล้ว ด้วยเหตุนี้หากผู้ใดสละมรดกไปโดยแสดงเจตนาสมบูรณ์แล้ว จะขอถอนไม่ได้ โดยถือว่าหากมีการสละมรดกแล้วจะสละเลยจะสละแล้วเปลี่ยนใจไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การสละมรดกเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็อาจถูกเพิกถอนได้เช่นกัน ในกรณีที่การสละมรดกนั้นทำให้เจ้าหน้าที่ของทายาทผู้

⁶ พีรพิชญ์ วงศ์วัฒนสานต์, “หลักความมั่นคงแน่นอนแห่งนิติฐานะ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554), หน้า 127.

⁷ Code civil des Français Article 780.

⁸ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) Section 1944.

⁹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1613.

สละมรดกนั้นเสียเปรียบ ซึ่งกฎหมาย ก็บัญญัติให้เจ้าหนี้สามารถเพิกถอนการสละมรดกนั้นได้ทำนองเดียวกันกับการเพิกถอนการฉ้อฉลในมาตรา 237 ตามมาตรา 1614 วรรคแรก¹⁰

การกระทำของบุคคลโดยผู้กระทำให้เจตนาทำให้เกิดผลในกฎหมาย มีการเคลื่อนไหวในสิทธิ คือ ทำให้สิทธิระดับสิ้นไป ทั้งนี้ ต้องเป็นกรณีที่ผู้กระทำได้กระทำลงโดยชอบด้วยกฎหมาย ด้วยใจสมัคร และมีเจตนาทำให้เกิดผลในกฎหมาย คือ ระบุสิทธิดังกล่าว การกระทำของบุคคลเช่นว่านี้ เรียกว่า นิติกรรม เช่น ก. เป็นบุตรคนหนึ่งในจำนวนทั้งหมด 5 คน ของ ข. เมื่อ ข. ตายโดยมิได้ทำพินัยกรรมไว้ ทรัพย์สมบัติของ ข. ย่อมเป็นมรดกตกได้แก่บุตรของ ข. ทุกคน ซึ่งรวมทั้ง ก. ด้วย แต่ ก. ไม่ต้องการทรัพย์มรดกนั้น ก. จึงแสดงเจตนาสละมรดกตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้ (มาตรา 1612, 1613) เช่นนี้ เป็นกรณีที่ ก. ได้ทำนิติกรรมในรูปการสละมรดก โดยมีเจตนาให้เกิดผลในกฎหมาย เป็นนิติเหตุที่ทำให้มีการเคลื่อนไหวในสิทธิ คือ สิทธิของ ก. ในการรับมรดกนี้เป็นอันระงับสิ้นไป หาก ก. มีบุตร บุตรของ ก. ย่อมมีสิทธิสืบมรดกนั้นได้ตามสิทธิของ ก (มาตรา 1615 วรรคสอง) หาก ก. ไม่มีบุตร กฎหมายให้ปันส่วนแบ่งของ ก. นั้นแก่ทายาทอื่น ๆ ของเจ้ามรดกต่อไป (มาตรา 1618)

โดยนิติกรรมได้ถูกบัญญัติขึ้นตามหลักการและเหตุผลเกี่ยวกับการแสดงเจตนาของบุคคล คือ หลักความศักดิ์สิทธิ์ของเจตนา ซึ่งถือว่า "นิติกรรม" เป็นเรื่องที่บุคคลทำให้เกิดผลในกฎหมายมีการเคลื่อนไหวในสิทธิตามความต้องการหรือเจตนาของเขา เมื่อบุคคลแสดงเจตนาทำนิติกรรมออกมาอย่างใดแล้ว กฎหมายก็รับรองและบังคับบัญชาให้ตามนั้น การที่กฎหมายรับรองและบังคับบัญชาให้ตามการแสดงเจตนาทำนิติกรรมของบุคคลดังกล่าวนี้อาจมีคำกล่าวในวงการกฎหมายว่า "เจตนาเป็นสิ่งอันศักดิ์สิทธิ์" อย่างไรก็ตาม จากการที่กฎหมายมุ่งบังคับบัญชาให้ตามเจตนาอันแท้จริงของบุคคล หากเป็นที่ปรากฏว่าเจตนาที่แสดงออกหรือการกระทำของบุคคลมิได้เกิดจากเจตนาอันแท้จริง กฎหมายก็ไม่บังคับบัญชาให้ โดยกฎหมายบัญญัติให้เจตนาที่แสดงออกหรือการกระทำนั้น ๆ ตกเป็นโมฆะหรือโมฆียะ แล้วแต่กรณี ดังที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติไว้หลายมาตรา เช่น การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิด การแสดงเจตนาโดยถูกข่มขู่ และการแสดงเจตนาโดยถูกหลอกลวง¹¹

เมื่อพิจารณามาตรา 1613 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พบว่ายังไม่มียกข้อยกเว้นกฎหมายให้มีการเพิกถอนการสละมรดก หากปรากฏว่าผู้สละมรดกได้สละมรดกโดยถูกหลอกลวง ถูกข่มขู่ หรือการสำคัญผิด เช่น ผู้สละมรดกถูกหลอกลวงจากทายาทด้วยกันว่าหากคุณสละมรดกจะจัดการมรดกง่ายขึ้น เพียงแต่

¹⁰ ชนิสา งามอภิชน, คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยมรดก, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2565), หน้า 174.

¹¹ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, “ลักษณะ 1 นิติกรรม”, ค้นเมื่อ 13 ตุลาคม 2567, [http://old-book.ru.ac.th/e-book/1/LW203\(51\)/LW203-1.pdf](http://old-book.ru.ac.th/e-book/1/LW203(51)/LW203-1.pdf)

กำหนดไว้อย่างกว้าง ๆ ว่าการสละมรดกนั้นจะถอนเสียมิได้เท่านั้น แม้จะมีบทบัญญัติในบรรพ 1 เรื่องการแสดงเจตนาเพราะถูกกลั่นแกล้ง ข่มขู่ หรือสำคัญผิดอยู่แล้ว แต่ตามบรรพ 1 เหตุบกพร่องของการแสดงเจตนาเพราะถูกกลั่นแกล้ง หรือ ถูกข่มขู่ผลทางกฎหมายของการแสดงเจตนาดังกล่าวนิติกรรมจะตกเป็นโมฆะ ซึ่งเป็นนิติกรรมที่สมบูรณ์แต่อาจถูกบอกล้างภายหลังได้ ผู้ศึกษาเห็นว่าหากจะนำมาปรับกับการสละมรดก ถือว่าเป็นการไม่เหมาะสมเพราะการสละมรดกนั้นเป็นการแสดงเจตนาของทายาทเพื่อระงับสิทธิตนเองและยังเป็นการก่อสิทธิของผู้ได้ลาภออก การสละมรดกเพราะถูกกลั่นแกล้ง ถูกข่มขู่ หรือการสำคัญผิด ผลทางกฎหมายจึงควรตกเป็นโมฆะ โดยถือว่าเป็นนิติกรรมที่ไม่สมบูรณ์ จึงเห็นว่าการที่มีบทบัญญัติเฉพาะกำหนดไว้ในบรรพ 6 เหมือนเช่นการทำพินัยกรรมโดยถูกกลั่นแกล้งหรือสำคัญผิด จึงเป็นการสมควรและเหมาะสมกว่าการใช้บทบัญญัติในบรรพ 1

หากไม่มีบทบัญญัติในการเพิกถอนการสละมรดกที่เกิดจากการฉ้อฉล การถูกข่มขู่ หรือการสำคัญผิด จะเป็นการส่งเสริมให้ผู้ที่ไม่สุจริตใช้กลวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ทายาทสละมรดกโดยไม่เต็มใจ เพราะรู้ว่าทายาทไม่สามารถเพิกถอนการสละมรดกได้ และถือว่าขัดต่อหลักสุจริต กล่าวคือ หลักที่บุคคลทุกคนมีหน้าที่รักษาสัจจะ การรักษาสัจจะนี้นอกจากจะมุ่งถึงการยึดมั่นในความผูกพันต่อสัจจะที่ให้ไว้แก่คู่กรณี มุ่งต่อความผูกพันที่จะปฏิบัติตาม เจตนาหรือคำมั่นที่ได้แสดงต่อคู่กรณีไว้อย่างจริงจังแล้ว หลักความซื่อสัตย์หรือรักษาสัจจะนี้ยังมีความหมายต่อไปด้วยว่าบุคคลทุกคนต้องผูกพันหรือรับผิดชอบต่อพฤติกรรมก่อน ๆ ของตน¹²

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษากฎหมายต่างประเทศ คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศฝรั่งเศส โดยได้มีการบัญญัติเรื่องการเพิกถอนการสละมรดกหากการสละมรดกนั้นถูกกลั่นแกล้ง ถูกข่มขู่ หรือสำคัญผิดไว้ในมาตรา 777¹³ พบว่า หากการสละมรดกเกิดจากการสำคัญผิด การถูกกลั่นแกล้ง และการถูกข่มขู่ ถือว่าการสละมรดกดังกล่าวตกเป็นโมฆะ และการฟ้องเพิกถอนการสละมรดกมีกำหนดเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พบการสำคัญผิด การถูกกลั่นแกล้ง หรือการข่มขู่ได้ยุติลง

¹² กิตติศักดิ์ ปรกติ, *หลักสุจริตและเหตุเหนือความคาดหมายในการชำระหนี้*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555), หน้า 64.

¹³ Code civil des Français Article 777.

ประการที่สาม รูปแบบในการสละมรดก

การสละมรดกนั้น จะต้องแสดงเจตนาตามแบบที่กฎหมายกำหนด มิเช่นนั้นการสละมรดกเป็นอันไร้ผล ซึ่งตามมาตรา 1612¹⁴ กำหนดไว้ว่า การสละมรดกนั้น ต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ

จากบทบัญญัติดังกล่าว แบบในการสละมรดกจึงมีอยู่ 2 แบบ ดังต่อไปนี้

แบบแรก การทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งได้แก่ นายอำเภอหรือผู้ว่าการเขตกรณีได้ทำในกรุงเทพมหานคร หนังสือนี้จะเขียนหรือพิมพ์ก็ได้ และใครจะเป็นผู้เขียนหรือพิมพ์ให้ก็ไม่สำคัญ แต่ผู้สละมรดกต้องได้ลงลายมือชื่อหรือทำวิธีการอื่นใดเสมอการลงลายมือชื่อตามมาตรา 9 ก็ได้ อนึ่งข้อความในหนังสือจะต้องชัดแจ้งว่ามีเจตนาสละหรือไม่ขอรับเอามรดกใด ๆ เลย จะกล่าวความคลุมเครือ เช่นว่า มรดกที่นาของมารดาข้าพเจ้านี้ หากจะมีปัญหาเกี่ยวกับที่ ๆ มากนัก ข้าพเจ้าจะละทิ้งเสียก็ได้ ย่อมเป็นข้อความที่ไม่ชัดแจ้งว่าจะสละมรดกหรือไม่ จึงไม่ถึงเป็นหนังสือสละมรดก เมื่อทำหนังสือแล้ว ต้องมอบต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับมรดก อันได้แก่ ผู้ว่าการเขตหรือนายอำเภอ หากไม่ได้มอบหรือมอบแก่บุคคลที่ไม่มีฐานะเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น เจ้าพนักงานที่ดิน ก็ยังถือไม่ได้ว่ามีการสละมรดก¹⁵

แบบที่สอง ทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความตามที่ระบุไว้ในมาตรา 850 กล่าวคือ เป็นสัญญาระงับข้อพิพาทจากการแบ่งมรดกซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นให้เสร็จสิ้นไป ด้วยต่างยอมผ่อนผันให้แก่กัน และต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ อันได้แก่ ผู้สละมรดกหรือลายมือชื่อตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ มิเช่นนั้นจะฟ้องร้องให้บังคับคดีกันไม่ได้ คือ จะนำมาอ้างใช้ยืนยันผู้สละมรดก ผู้สืบทอดของผู้สละมรดกหรือทายาทโดยธรรมคนอื่นที่มีได้ลงลายมือชื่อในสัญญาประนีประนอมยอมความไม่ได้ แม้ศาลจะพิพากษาตามยอมแล้วก็ตาม การสละมรดกโดยวิธีนี้เป็นการแสดงเจตนาของทายาทอย่างน้อยสองฝ่ายตอบแทนกันไม่ใช่เป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวเหมือนการสละมรดกในแบบแรก ดังนั้น หากทายาทแสดงเจตนาสละมรดกฝ่ายเดียวแม้จะมีหลักฐานเป็นหนังสือลงลายมือชื่อทายาทผู้สละมรดกไว้ ก็ไม่ถือว่าเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ ไม่เป็นการสละมรดก อนึ่งการสละมรดกนั้น ในกรณีที่มีทายาทหลายคนก็ไม่จำเป็นต้องทำสัญญากับทายาทอื่นทุกคน แม้ทำกับทายาทคนหนึ่ง ก็มีผลบังคับเป็น การสละมรดกแล้ว¹⁶

¹⁴ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1612.

¹⁵ พรชัย สุนทรพันธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 250.

¹⁶ เปรียบ หุตางกูร, เรื่องเดิม, หน้า 113.

ข้อสำคัญของการสละมรดกโดยวิธีนี้ คือ คู่สัญญาต้องมีการประนีประนอมกันด้วย มิใช่เพียงแต่ให้ทายาทผู้สละมรดกแสดงเจตนาสละมรดกเท่านั้น โดยต้องมีการตอบแทนทายาทผู้สละมรดกด้วยเช่นกัน ตัวอย่าง สัญญาประนีประนอมยอมความที่ต้องมีการตอบแทนทายาทผู้สละมรดก เช่น นายคำกับนายเดช ซึ่งเป็นทายาทด้วยกันตกลงว่านายคำจะไม่เอาทรัพย์สินมรดกเลย ส่วนนายเดชเอาที่ดินแปลงอื่น ๆ โดยนายเดชให้เงินส่วนตัวแก่นายคำ 1 ล้านบาท เป็นการตอบแทน ดังนี้ เป็นการสละมรดกโดยมีค่าตอบแทน แต่การตอบแทนดังกล่าว จะต้องไม่ใช่เป็นการตอบแทนด้วยสิทธิหรือทรัพย์สินในกองมรดก มิเช่นนั้นจะกลายเป็นการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกโดยลักษณะการประนีประนอมยอมความตามมาตรา 1750 เสีย¹⁷

จากการพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1612 พบว่าหากมีการสละมรดกผิดแบบตามที่กฎหมายกำหนด ศาลมักตีความว่าการสละมรดกคือการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกระหว่างทายาทด้วยกันตามมาตรา 1750 โดยเห็นว่าอาจเป็นการตีความโดยขัดเจตนาของผู้สละมรดกซึ่งต้องการสละมรดก เพราะหากเป็นการแบ่งปันทรัพย์สินมรดกเจ้าหนี้กองมรดกก็จะบังคับสิทธิเรียกร้องต่อทายาทที่ต้องการสละมรดกได้อีก ซึ่งเป็นการขัดต่อหลักเสรีภาพของผู้รับมรดก กล่าวคือ กฎหมายให้ความเคารพต่ออำนาจตัดสินใจของผู้รับมรดกในการตัดสินใจว่าจะยอมรับหรือปฏิเสธการรับมรดกของเจ้ามรดก ทำให้ผู้รับมรดกสามารถประเมินประโยชน์จากการรับมรดกได้อย่างอิสระ แม้ว่าการรับมรดกของเจ้ามรดกจะมีประโยชน์ต่อผู้รับมรดกแต่การรับมรดกอาจส่งผลเสียต่อผู้รับมรดก และใครก็ตามที่ไม่เต็มใจแบกรับภาระเพื่อประโยชน์นั้นก็สามารถปฏิเสธได้¹⁸

ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษากฎหมายต่างประเทศ คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศฝรั่งเศส โดยได้มีการบัญญัติเรื่องรูปแบบการสละมรดกไว้ในมาตรา 804¹⁹ พบว่า การสละมรดกไม่ว่าต้นนิษฐานได้ เพื่อใช้บังคับกับบุคคลที่สามได้ การสละมรดกนั้นจะต้องส่งถึงหรือยื่นต่อศาลที่มีเขตอำนาจศาลซึ่งเปิดให้มีการสละมรดก และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศเยอรมัน โดยได้มีการบัญญัติเรื่องรูปแบบการสละมรดกไว้ในมาตรา 1945²⁰ พบว่า การสละมรดกนั้นต้องทำโดยการประกาศต่อศาล การประกาศนั้นจะต้องกระทำต่อศาลและบันทึกไว้ และบันทึกของศาลจะต้องกระทำขึ้นภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยการรับรองเอกสาร โดยศาลที่มีอำนาจในการยอมรับการสละสิทธิตามข้อบังคับของศาลเยอรมัน คือศาลในเขตการปกครองที่ผู้เสียชีวิตมีถิ่นที่อยู่หรือพำนักครั้งสุดท้าย

¹⁷ พรชัย สุนทรพันธุ์, เรื่องเดิม, หน้า 258.

¹⁸ Mark Glover, "Freedom of Inheritance," กันยายน 20 2567, <https://dc.law.utah.edu/ulr/vol2017/iss2/2/>.

¹⁹ Code civil des Français Article 804.

²⁰ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) Section 1945.

ดังนั้นแล้วเพื่อให้กฎหมายเกี่ยวกับการสละมรดก เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสม และให้เกิด ความเป็นธรรมแก่ทายาทอื่นและเจ้าหนี้ของเจ้ามรดก ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมใน ประเด็นปัญหาดังต่อไปนี้

1. ปัญหาไม่มีการกำหนดระยะเวลาในการสละมรดก ผู้ศึกษาเห็นควรแก้ไข เพิ่มเติมบทบัญญัติ มาตรา 1612 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้สอดคล้องกับ หลักความแน่นอนของกฎหมาย โดยนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศฝรั่งเศส มาตรา 780 และประมวลกฎหมายแพ่งและ พณิชย์ของประเทศเยอรมัน มาตรา 1944 มาพิจารณาในการแก้ไข เพิ่มเติม ดังนี้

เดิม มาตรา 1612 “การสละมรดกนั้น ต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงาน เจ้าหนี้ที่ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ”

ขอเสนอแนะให้แก้ไขเป็น มาตรา 1612 “การสละมรดกนั้น ต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือ มอบไว้แก่พนักงานเจ้าหนี้ที่ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ

สิทธิในการสละมรดกต้องกระทำภายใน 10 ปี นับแต่วันที่เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย โดยทายาทที่ ไม่ได้สละสิทธิในทรัพย์มรดกภายในกำหนดเวลาดังกล่าวถือว่าไม่มีเจตนาสละมรดก”

2. ปัญหาไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายเรื่องการเพิกถอนการสละมรดก หากปรากฏว่าผู้สละมรดกได้ สละมรดกโดยถูกกลฉ้อฉล ถูกข่มขู่ หรือการสำคัญผิด ผู้ศึกษาเห็นควรแก้ไข เพิ่มเติม เรื่องการเพิกถอนการ สละมรดก แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้สอดคล้องกับ หลักความสุจริตโดยนำประมวล กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศฝรั่งเศส มาตรา 777 มาพิจารณาในการแก้ไข เพิ่มเติม โดยแก้ไข เพิ่มเติม ดังนี้

เดิม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เรื่องการเพิกถอนการสละมรดก ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใน การเพิกถอนการสละมรดกที่เกิดจากการฉ้อฉล การถูกข่มขู่ หรือการสำคัญผิด

ขอเสนอแนะให้แก้ไขเป็น กำหนดบทบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมโดยหากการสละมรดกเกิดจากการ สำคัญผิด การถูกกลฉ้อฉล และการถูกข่มขู่ ถือว่าการสละมรดกดังกล่าวตกเป็นโมฆะ

การฟ้องเพิกถอนการสละมรดกตามวรรคหนึ่งมีกำหนดเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พบการสำคัญผิด การ ถูกกลฉ้อฉล หรือการข่มขู่ได้ยุติลง

3. ปัญหารูปแบบในการสละมรดก ผู้ศึกษาเห็นควรแก้ไข เพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 1612 แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อให้สอดคล้องกับ หลักเสรีภาพของผู้รับมรดก โดยนำประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศฝรั่งเศส มาตรา 804 และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศเยอรมัน มาตรา 1945 มาพิจารณาในการแก้ไข เพิ่มเติม ดังนี้

เดิม มาตรา 1612 “การสละมรดกนั้น ต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ”

ขอเสนอแนะให้แก้ไขเป็น มาตรา 1612 “การแสดงเจตนาสละมรดกให้เสนอต่อศาลที่เจ้ามรดกมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตศาลในขณะถึงแก่ความตายเท่านั้น”

เอกสารอ้างอิง

กীরติ กาญจนรินทร์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 6 มรดก. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ:

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2563.

ชนิสาน งามอภิชน. คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2565.

ธนภัทร ชาดินกรบ. หลักกฎหมายลักษณะมรดกตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. พิมพ์ครั้งที่ 1

กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2566.

พรชัย สุนทรพันธุ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2560.

พีรพิชญ์ วงศ์วัฒนสานต์. “หลักความมั่นคงแน่นอนแห่งนิติฐานะ.” วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชากฎหมายมหาชน. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2554.

เพ็ริบ หุตางกูร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพฯ: คณะ

นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

ไพโรจน์ กัมพูสิริ. หลักกฎหมายมรดก. พิมพ์ครั้งที่ 10 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2544.